

Guden som skrämde Göteborg – och blev dess symbol

Berättelse

En kväll laddad med förväntan

Torsdagen den 24 september 1931 var Göteborg fyllt av nyfikenhet. På Götaplatsen, det öppna torget längst upp på stadens eleganta paradgata Kungsportsavenyn, hade omkring 20 000 människor samlats. Klockan närmade sig halv åtta på kvällen, och hösten hade redan gjort luften sval. Mitt på torget reste sig en stor, hemlighetsfull form, helt dold bakom ett tyg. Ingen i folkmassan kunde ännu se vad som gömde sig under det, men ryktet hade gått länge. Staden visste att något ovanligt var på väg att avtäckas, och just därför hade så många kommit. Stämningen var spänd, nästan otålig.

Verket bakom tyget

Mannen som hade format verket hette Carl Milles, vid det här laget en av Sveriges mest kända skulptörer. Han hade arbetat länge med just denna staty, en framställning av havsguden Poseidon. Figuren var gjuten i brons och reste sig hela sju meter över torget. I sin högra hand höll guden en fisk, som var tänkt att spruta vatten, och i sin vänstra en snäcka. Allt var noga uträknat, ned till hur ljuset skulle falla och hur vattnet skulle röra sig. För Milles var rörelse och liv lika viktiga som själva formen; en staty skulle inte bara stå still, den skulle tyckas andas.

Ögonblicket då tyget föll

Så kom det efterlängtade ögonblicket. Tyget släpptes, och Poseidon trädde fram inför tjugotusen par ögon. Reaktionen lät inte vänta på sig, och den var långt ifrån enad. Många häpnade, och inte så få blev direkt upprörda. Statyn var inte bara väldig, den var dessutom helt naken. Att en sju meter hög naken man nu skulle stå som avslutning på stadens finaste gata uppfattade somliga som rent osmakligt. Andra fastnade vid proportionerna och menade att benen var alldeles för långa. Berättelserna om kvällen växte snabbt: det sades till och med att personer med svaga nerver borde akta sig för att gå över Götaplatsen i mörkret. Sant eller inte – historien säger något om hur starkt verket berörde.

Konstnären står på sig

Kritiken blev så hård att Carl Milles faktiskt erbjöd sig att göra om verket. Men han övergav aldrig sin grundidé. Milles medgav öppet att benen var längre än vad anatomin egentligen tillät, men han förklarade att det var fullt avsiktligt. Om proportionerna hade varit helt korrekta, menade han, skulle resultatet ha blivit akademiskt och tråkigt. De långa benen gav figuren spänst, lätthet och en känsla av rörelse uppåt. Han ville inte skapa ännu en stel och korrekt staty, utan en gud med liv i sig. I den hållningen känner man igen samma konstnär som genom hela sin karriär lät vatten, myter och svävande figurer fylla torg i både Sverige och USA.

Från hat till stolthet

Det som hände sedan är kanske det mest intressanta i hela historien. Stämningen i staden förändrades långsamt. Det som först väckte ilska blev med tiden en vana, och vanan övergick så småningom i stolthet. Göteborgarna började tycka om sin gröna gud. Poseidon blev en självklar mötesplats, ett motiv på otaliga vykort och fotografier, och till sist en av de bilder som hela landet förknippar med staden. Den staty som en gång sades skrämra folk i mörkret räknas i dag som ett av Göteborgs mest kända landmärken.

Vad kvällen säger oss

Berättelsen om den där septemberkvällen handlar om mer än en enda staty. Den visar hur konst och publik kan mötas i ett laddat ögonblick, och hur det mötet kan förändras helt över tid. Ett verk som upplevs som provocerande i sin samtid kan långt senare bli just det som en plats inte längre vill vara utan. För Carl Milles blev kvällen ett bevis på något han själv tycks ha trott på: att konsten ibland måste utmana för att kunna leva, och att den som vågar stå på sig kan bli kvar i människors minne längre än de röster som ropade högst i början.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
hemlighetsfull	som väcker frågor; som döljer något
dold	gömd, så att man inte kan se den
en folkmassa	en mycket stor grupp människor
otålig	som har svårt att vänta
en framställning	här: hur något avbildas eller visas
gjuten	formad genom att hälla flytande metall i en form
en snäcka	ett hårt skal från ett havsdjur
uträknad	noga planerad i förväg
enad	Juryn var helt enad och alla röstade på samma förslag.
härpna	bli mycket förvånad
osmaklig	obehaglig, inte passande
proportioner	hur delarna i något förhåller sig i storlek
avsiktlig	gjord med flit, planerad
akademisk	här: korrekt men stel och tråkig
spänst	kraft och liv i rörelsen
ett landmärke	en känd plats man känner igen en stad på
provocerande	som väcker starka, ofta arga, känslor

Läsförståelsefrågor

1. Varför hade så många människor samlats på Götaplatsen den 24 september 1931?
 1. För att fira en seger i en tävling
 2. För att se en hemlig staty avtäckas
 3. För att lyssna på ett politiskt tal
2. Vad höll Poseidon i sina händer enligt texten?
 1. En fisk i höger hand och en snäcka i vänster
 2. En snäcka i höger hand och ett svärd i vänster
 3. En fisk i vardera handen
3. Vad blev många i publiken upprörda över?
 1. Att statyn var för liten för torget
 2. Att en sju meter hög naken gud stod vid stadens finaste gata
 3. Att statyn inte sprutade något vatten
4. Hur försvarade Milles att benen var så långa?
 1. Han sa att det var ett misstag i gjutningen
 2. Han sa att de var avsiktligt långa, för att verket inte skulle bli tråkigt
 3. Han sa att han skulle korta dem senare
5. Vad menar texten med att stämningen gick "från hat till stolthet"?
 1. Att staden rev statyn och byggde en ny
 2. Att göteborgarna med tiden började tycka om och vara stolta över statyn
 3. Att Milles flyttade statyn till en annan stad
6. Stämmer påståendena? Svara *ja*, *nej* eller *det står inte i texten*.
 1. Carl Milles erbjöd sig att göra om verket efter kritiken.
 2. Poseidon är gjuten i brons och sju meter hög.
 3. Statyn kostade mer än någon annan staty i Sverige vid den tiden.
 4. Milles medgav att benen var längre än anatomin egentligen tillät.
7. Texten nämner ett rykte om att folk med svaga nerver borde undvika torget i mörkret. Varför tror du att sådana berättelser uppstod?
8. Vad menas med att Poseidon kunde bli "just det som en plats inte längre vill vara utan"?
9. Texten säger att man känner igen "samma konstnär" i hur Milles stod på sig. Vad säger ögonblicket om vem Carl Milles var?
10. Varför tror du att synen på samma staty kunde förändras så mycket över tid?
11. Beskriv med egna ord, steg för steg, vad som hände på Götaplatsen den kvällen. (öppen fråga)

Diskussionsfrågor

- Poseidon väckte starka känslor när den avtäcktes. Bör konst i det offentliga rummet vara trygg och gillas av alla, eller får den provocera?
- Milles höll fast vid sitt verk trots hård kritik. När är det klokt att lita på sin egen övertygelse, och när bör man lyssna på kritiken?
- Ett verk gick från att bli hatat till att bli en stolt symbol. Vad är det som gör att människors syn på samma sak kan vända helt?
- Berättelsen utspelar sig under ett enda dramatiskt ögonblick. Tror du att ett sådant ögonblick kan avgöra hur ett konstverk minns för all framtid? Motivera.
- **Skriv (4 meningar):** Beskriv något (en plats, en byggnad eller ett konstverk) som du först ogillade men senare lärde dig att uppskatta. Berätta vad som ändrade din syn på det.